

Neobjavljeni doprinos Stanislava Prepreka Hrvatskom crkvenom kantualu

Đuro Rajković, Petrovaradin

(Op. ur: Ovaj članak smo uvrstili u Sv. Ceciliju iz povijesnih razloga, da čitatelj može uočiti stanje liturgijske glazbe oko tridesetih godina dvadesetog stoljeća. To je odgovor Prepreka na Kokotov članak »Pitanje novoga kantuala«, tiskanog u Katoličkom listu 1932. godine.)

Upozoravamo da je S. Preprek još prije 56 godina (ili 31 godinu prije II. vatikanskog koncila) predlagao određene reforme u liturgijskoj glazbi koje su službeno uvedene u liturgiju tek poslije Koncila.

Kada sam šezdesetih godina pročitao rukopis ovoga Preprekova doprinosa bilo mi je jasno da sam upoznao odličan članak ili bolje reći raspravu o stanju crkvene glazbe kod nas i šire. Od Preprekove smrti 1982. godine pa dosad više sam puta namjeravao objaviti ovu raspravu. Pošto je napisana 1932. godine, kao odgovor na članak vlč. g. Ivana Kokota, objavljivanje sam odgađao smatrajući nedoličnim u odnosu prema živom Kokotu. Budući da obojica nisu više među nama odlučio sam čitateljima i štovateljima Sv. Cecilije prirediti zadovoljstvo ovim Preprekovim tekstom.

Providnost se, na sreću, i ovoga puta pobrinula da ova rasprava ugleda svjetlost dana iz još važnijeg razloga od naprijed iznietog. Budući da glazbeni stručnjaci Instituta za crkvenu glazbu Zagrebu upravo pripremaju najnovije izdanje kantuala to je baš sada jedinstvena prilika za objavljivanje ovog Preprekova prinos. Zašto ne objaviti članak, ako je vrijedan i sadržajan, bez obzira na to kada je napisan. On je trebao biti doprinos oblikovanju kantuala izdatog 1934. godine. Napisan je zapravo kao prilog anketi koja je povodom toga bila otvorena na stranicama tadašnje Sv. Cecilije. Tematika je jednaka današnjoj, a razlika jedino u vremenu nastanka. Budući da je napredovanje u liturgijskim tekstovima i liturgijskoj glazbi vrlo sporo, ono traje stoljećima, to je ovaj članak još uvijek suvremen i zanimljiv. Mislim da mu se ni danas, kao ni ostalim maistrovim spisima, nastalim prije više od pola stoljeća, ne može gotovo ništa ni dodati ni oduzeti. Svojim sjajnim umom i kongenijalnim osjećajem Preprek je stvari točno prepoznao i realno ocjenjivao.

Pošto ova crkvenoglazbena radnja postoji samo kao prvopis, morao sam joj dotjerati vanjski oblik. Mnoge strane riječi trebalo je pohrvatiti, u nekim rečenicama izmijeniti redosljed riječi, dok su preduge rečenice mjestimice morale biti rastavljene u dvije ili tri kraće. Također su dokinute i mnoge nepotrebne male zgrade. To su naizgled sitni zahvati, ali koji ipak znatno pridonose ljepšem i cjelovitijem dojmu.

A sada neka nadahnuta crkvenoglazbena rasprava našega vatrenog cecilijanca Stanislava Prepreka urodi obiljem dobrih i korisnih misli, prijedloga, zaključaka i rješenja što će najnoviji kantual učiniti boljim i svrsishodnijim od dosadašnjih.

KAKAV TREBA BITI NAŠ NOVI KANTUAL?

U 32. broju *Katoličkog lista* od 11. kolovoza ove, 1932. godine, izašao je vrlo opširan članak g. Ivana Kokota »Pitanje novoga kantuala« (Posvećeno zagrebačkim bogoslovnima). Kako i taj članak pripada anketi o novom kantualu, a nije objavljen u Sv. Ceciliji, želim čitateljima prikazati misli i prijedloge g. Kokota te dokazati, kako su mnoge njegove tvrdnje neutemeljene, ukoliko se odnose na rad našega

cecilijanstva i na naše crkvenoglazbene prilike i potrebe. Članak g. Kokota uglavnom se daje svesti na dvije tvrdnje: 1. *cio je 25-godišnji rad našega cecilijanstva* (u užem smislu "Sv. Cecilije") *potpuno promašen* i 2. *potreban nam je isključivo "liturgijski kantual"* i *nikakav drugačiji*.

Pošto će se riječi "liturgijski kantual" češće ponavljati, želim taj pojam pojasniti. Pod tim nazivom misli se na zbirku popjevaka, čiji je tekst uzet isključivo iz liturgijskih knjiga: iz *Misala* ordinarij i proprij, a iz *Brevijara*, *Rituala* i *Procesionala* himni, antifone, rezponzoriji itd. G. Kokot pod pojmom "liturgijski" razumijeva uglavnom samo tekst; što se tiče melodije gregorijanski koral mu je na prvom mjestu, ali on jednako dopušta i klasičnu i modernu polifoniju, pače, i nešto naše "pučke" popijevke. O sadržaju njegovoga liturgijskog kantuala bit će više govora pri kraju ovoga članka. Za mene pojam "liturgijski" obuhvaća i melodiju, dakle, isključivo gregorijanski koral; jer kao što se pojam "liturgijski" u širem smislu odnosi na tekst, uzet iz liturgijskih knjiga, tako se taj pojam u užem i strogo smislu odnosi i na melodije, koje se također nalaze u liturgijskim knjigama, a to je gregorijanski koral. To bi bio čist pojam potpune liturgike i gregorijanike; oni su nerazdvojni, *oni su jedno*. Ako smo idealni i želimo postupati odlučno, budimo dosljedni i bez ustupaka, budimo takvi do kraja.

A sada o članku g. Kokota.

Odmah u početku veli, da anketa o novom kantualu, koja traje već godinu dana, nije uspjela, tj. javilo se malo zainteresiranih ljudi, a i oni što su se javili, prilično se razilaze u željama i prijedlozima. To je istina. Ali g. Kokot treba znati, da je to kod nas obična pojava. Koliko je puta Sv. Cecilija stavljala upite župnim uredima, orguljašima itd. i svaki put je učinak bio slab ili nikakav.

A što se nisu javili naši stručnjaci, držim posve razumljivim. Anketa je uglavnom tražila mišljenja *iz prakse*, a na taj način dobiveni materijal (želje, potrebe, prijedlozi itd.), koji bi zaista trebao biti obilan, pa makar i ne bio jednodušan, dao bi podlogu i smjernice za rad našim stručnjacima. Tek nakon tako uspjele ankete, mogao bi koji stručnjak u ovcem članku prikazati, na sveobuhvatan način, uspjeh ankete (bio on djelomično negativan ili djelomično pozitivan) i na temelju toga pokazati smjernice rada u tako važnom pitanju. To bi bio početak i polazna točka rada, jednako s formalne kao i s bitne sadržajne strane.

Drugo je pitanje: kakav bi trebalo da bude taj naš novi kantual?

U ovoj anketi mislim da je svima bilo jasno: *radi se o kantualu, koji treba da zamijeni sve naše dosadašnje pjesmarice, a sadržaj su mu dobre pučke popijevke, stari hrvatski korali i one umjetničke popijevke, koje su već postale kao pučke ili ima izgleda, da bi ih puk lako prihvatio*.

Takvih dobrih pjesmarica ima svaki napredniji narod, pa je trebamo i mi.

Svakom može biti razumljivo zašto nije nitko predložio "isključivo liturgijski kantual". Taj bi morao biti pretežito s koralnim melodijama (kako će to pokazati i nacrt g. Kokota), a dok narod ne bude obučavan u koralu od osnovne škole, dok ne budemo imali svećenstvo koje će

biti jednodušno za koral, dok ne budemo imali orguljaše koji će biti potpuno vješti koralu (sviranje, obučavanje itd.), dotle kod nas ne može biti ni govora o nekoj odlučnoj koralnoj obnovi (vidi moj članak "Liturgijsko pjevanje" u 1. broju ovogodišnje *Sv. Cecilije*). A dotle je i ovakav "isključivo liturgijski (i pretežito koralni) kantual" nepotreban. Jednostavno ne bi mogao ući u praksu; pa da upravo i sutra iziđe, prije bi se poderao od ležanja i premetanja po koru, nego što bi se po njemu zapjevalo.

Zato su i one rečenice g. Kokota u kojima veli, da je to (što nitko nije predložio liturgijski kantual) "obzirom na ideje ispravnoga cecilijanstva vrlo važno(!); a što se pak našega kompromitiranja – ili da kažem – komotnosti tiče, vrlo karakteristično", potpuno neutemeljene.

A ako je u anketi predloženo i "nešto staroslavenskog", pače, spomenuti i "preludiji", treba opet biti svakom jasno, da je to zahtjevala dnevna potreba. Primjerice preludiji. To sam ja predložio. Zašto? Brojni naši orguljaši su toliko komotni, da se neće, kraj sve svoje improvizatorske nemogućnosti, služiti kojom zbirkom preludija. Tu im ovakav kantual pomaže (kao npr. *Orgelbuch* bečke biskupije), jer bi svaka pjesma, ili većina njih, imala preludij, interludij i postludij (i Vijenčeva pjesmarica ima nekoliko pjesama tako udešenih, samo su preludiji, interludiji i postludiji, s obzirom na našu prosječnu praksu, malo preteški). Taj moj prijedlog potekao je iz prakse. Znam nekoliko slučajeva, gdje je primjerice slušanje jedne mise dalo lijep dojam; orguljaš svira dosta točno i preludira pravilno. Kod eventualnoga drugog slušanja istog orguljaša dolazi iznenađenje: preludiji od prošle nedjelje vjerno se ponavljaju! Što je to? Orguljaš je imao donekle volju i naučio nekoliko preludija napamet; svira ih uvijek nekim stalnim redom ili po potrebi prijemeta (modulacije su u ovakvim slučajevima uvijek po kvintnom krugu, bez obzira na blizinu ili daljinu oba prijemeta; i to je napamet naučeno). A takav način preludiranja i jeste ponešto nepodnosiv za glazbenijega čovjeka (mislim na slušanje nekoliko "potpuno jednakih" nizova preludija), zar nije ipak bolji od onog, da tako kažem, "brbljanja preko tipaka", koje se također nerijetko čuje. To su orguljaši bez dara, bez volje, i kraj svega toga uvjereni, da dobro sviraju.

A "staroslavenski"? Ako područje staroslavenskog pjevanja i jeste ograničeno na neke biskupije, držim da im s našim kantualom treba pomoći koliko-toliko. Nitko nam ne brani da i mi koji put otpjevamo nešto na našem staroslavenskom jeziku. Nije li to naša svetinja? Nije li to jezik Grgura Ninskoga, za koji smo se toliko borili? A ako puk u krajevima izvan toga područja, iz bilo kojih razloga, ne voli taj jezik, zar nije potrebno da mu rastumačimo, da je to njegov jezik, jezik njegovih pradjedova, da bi ga naučio poštivati i da bi ga zavolio?

A što bi te biskupije počele s "liturgijskim kantualom" na latinskom i djelomično hrvatskom jeziku? Zar nam se uz takav liturgijski kantual ne nameće pitanje usporednog izdanja i za te biskupije na staroslavenskom jeziku? Jer držim, ako igdje, a ono je u tim krajevima crkveno pjevanje težak problem.

Usput želim nešto ustanoviti: g. Kokot veli: "Svi ovi (dionici ankete) imaju pravo i njihovi razlozi stoje, ali stoji, najviše stoji, da bi već bilo vrijeme, da mi dobijemo

"liturgijski kantual". Kako to? Ili nam treba liturgijski kantual i onda ničiji drugačiji razlozi "ne stoje" ili ako drugačiji razlozi stoje, onda još nije vrijeme za liturgijski kantual.

G. Kokot dalje veli da je potreban "odlučan korak", da su kritiku morali podnijeti svi veliki obnovitelji, na čelu s Vrhovnim poglavarom Crkve. Govorimo li o gregorijanskoj obnovi, onda je potrebno istaknuti, da je ta obnova bila vrlo *polagana*: godine su prošle dok se gregorijanski koral udomaćio, a imade još i danas mjesta, gdje ga neće priznati. Ali kraj svega toga, danas gotovo svi ipak priznavaju, da je gregorijanski koral *jedino pravo* crkveno pjevanje. To je uglavnom prebrođeno. "Odlučan korak" je potreban za početak tj. treba se *odlučiti* i početi rad na promicanju koralu. Drugo je nešto *način, sredstva, vrijeme* itd. Da bi takav liturgijski kantual (ali strogo liturgijsko-koralni kantual) bio izdan svih ukusa i želja pojedinaca, "kako veli g. Kokot", posve je jasno. Da bi on bio i "najbolji i najispravniji" živa je istina. To ću g. Kokotu uvijek, bez obzira na njegove prijedloge, vrlo rado potvrditi.

U slijedećem odsjeku pokazuje g. Kokot, zašto on hoće da naš novi kantual bude "posve liturgijski". Držim da nam g. pisac ne treba dokazivati, kako je liturgijski tekst i gregorijansko pjevanje uzvišenije od svih drugih pjesama i da potcjenjuje naše pučke pjesme. Jer ako g. Kokot misli, da je nepotrebno pjevati popijevku *Presveta nam godina se javi*, pošto nam se ta "presveta godina već odavno javila", dakle, ako to drži neukusnim anakronizmom, onda jamačno takvom drži i cijelu crkvenu godinu: svake godine slavimo Božić i svake se godine, na drugoj božićnoj večernji, pjeva antifona za Magnificat: "*Hodie Christus natus est*" (Danas se Krist rodi), iako se Krist odavno, gotovo prije 2.000 godina, rodio. Takav način prosuđivanja neliturgijskih popjevaka je neodrživ *upravo u usporedbi sa sličnim liturgijskim tekstovima*.

Svi narodi imaju svoje pučke crkvene popijevke i svi ih pjevaju još i danas, pa makar i na tihim misama (u Njemačkoj npr. ima još mnogo mjesta gdje se "tijekom pjevane mise" ne pjeva ordinarij niti proprij, nego pučke i umjetničke popijevke na njemačkom jeziku; zato se ipak ne može reći, da koralna obnova nije kod njih na visokom stupnju). I ti veći narodi, koji su veoma rano počeli s cecilijanstvom pa i s gregorijanskom obnovom, još i danas imaju razne metode i traže zgodan način da uvedu koralno i liturgijsko pjevanje. Klosterneuburg se primjerice u svojoj prvoj etapi (a ja vjerujem da je cijelo njegovo današnje djelovanje samo jedna etapa) za volju strogo liturgijskog teksta odrekao djelomično i latinskog jezika i koralu.

Da su svi ti narodi *moгли* (ovdje prema g. Kokotu ponajprije mislim na Nijemce i Francuze), jamačno bi svi bili radosni, da jednim odlučnim postupkom uvedu koral i sruše sve što je neliturgijsko. Oni pored neliturgijskog uvode i ono novo liturgijsko, pa kad puk ovo zavoli i upozna njegovu visoku vrijednost, sve će neliturgijsko polako, s vremenom, i samo nestati.

G. Kokot, nasuprot svemu tomu, želi da mi postupimo odlučno i da odmah izdamo liturgijski kantual i da odmah pjevamo gregorijanski koral i latinskim tekstom. Ja mislim da smo i mi podložni nekoj postupnosti. Napredak uvijek postoji: i tamo gdje ga naoko nema, gdje se neka promjena

izvrši brzo, ta postupnost se prikriveno, naknadno vrši u unutrašnjosti.

Živa istina je također da puk treba liturgijski odgajati. Zašto se g. pisac pita: "Koliko mu je (puku) našim posrednim cecilijanstvom predstavljen duh naše liturgije"? Ako je naš puk dosad doista ostao liturgijski neupućen, držim da tome nije krivo naše cecilijanstvo. Sv. *Cecilija* je od svog početka donosila članke o koralu, upute, tumačenje liturgijskih tekstova, cijele rasprave itd. Glavni razlog te neupućenosti, mislim da to treba reći u obranu našeg cecilijanstva, leži u nemaru naših župnika: nepretplaćivanje, nečitanje i neupućivanje orguljaša na Sv. *Ceciliju*, nema naših župnika za propovijedi o liturgiji i slično. Štoviše, među njima sam i sam, a i po pričanju drugih orguljaša, našao možda najviše neprijatelja koralu. Odavno je objavljeno 1. izdanje Kniewaldovog *Misala* (i "Svete mise"), a koliko ima župnika koji su ga uveli u svoje župe, tumačili ga i svoje vjernike upućivali na pravu liturgijsku pobožnost? Pa da je Sv. *Cecilija* upravo od svog početka promicala isključivo liturgijski tekst i koral, koliko bismo do danas uspjeli, pored tolikog preziranja s te najmjerodavnije strane? Treba samo pročitati no, što je o tome u teškim godinama pisao g. urednik (Janko Barle, op. prir.); treba pregledati današnju statistiku pretplate Sv. *Cecilije* u župnim uredima i svakom će biti jasno, zašto i prema dosadašnjem programu našeg cecilijanizma nema pravog uspjeha.

Naše cecilijanstvo je imalo, a i ima cilj: *promicati dostojnu crkvenu popijevku*. To se činilo dosad, to čini i danas. A da je koral u našem cecilijanstvu uvijek bio prvi, dokazuje od početka sama Sv. *Cecilija* a i *Cecilijino društvo*, ukoliko su održavane glavne skupštine i crkvenoglasbeni tečajevi. Ako se naše cecilijanstvo nije zalagalo samo za koral, nego i za dobru pučku i umjetničku popijevku, oživjevši u prvom redu naše stare popijevke iz *Cithare octochorde*, iz *Pavlinске pjesmarice* i drugih zbirki, to mu se može upisati samo u zaslugu. Naše pučko pjevanje bilo se zaista na mnogo mjesta izrodilo; naš starohrvatski koral bio je novi životni sok starom stablu, našem crkvenom pjevanju, posuđenom 90% od Nijemaca u razdoblju propadanja.

Dalje govori g. Kokot o gregorijanskom pjevanju. Veli, glavno je da se pjeva liturgijski tekst, a da je kraj toga svejedno pjeva li se koral, klasična ili moderna polifonija. To nije svejedno. Jer kad je riječ o liturgijskom pjevanju, onda uvijek treba imati u vidu i djelotvorno liturgijsko sudjelovanje puka, a najljepša liturgijska djelatnost tijekom mise i drugih obreda je pjevanje, sastavni dio liturgije, a prema tome i gregorijanske, onda nam mora biti jedini i glavni cilj: što općenitije liturgijsko pjevanje *gregorijanskog koralu*, a što manje polifonije.

Eto nam živog primjera kod braće Slovenaca. Njihovo cecilijanstvo trudi se svim silama da uvede "ljudsko petje" (pučko pjevanje), kojega oni imaju vrlo malo, pošto od njihove cecilijanske obnove, započete 25 godina prije naše, u svim njihovim crkvama pjevaju zborovi, a narod je manje više nedjelatan. Isti slučaj postoji i u nekim njemačkim biskupijama. Zato rado vjerujem, da je njihovom cecilijanstvu mnogo stalo do toga da puk zapjeva, pa bilo to upravo i neliturgijski.

Zatim govori g. Kokot o liturgijskom jeziku. Svi znamo vrlo dobro da je to latinski. No držim da promicatelj koralu

i liturgijskog pjevanja, i to upravo onaj najgorljiviji, treba pažljivo birati sredstva, da što prije postigne ne samo liturgijsko sudjelovanje puka, koji će čitati rezponzorije, moliti dotični tekst ili sam ili glasno u zajednici s drugima, nego da postigne i liturgijsko pjevanje (koralu) po puku. A što je prirodnije, nego da puk onaj tekst, kojeg je upoznao i ponajprije molio na hrvatskom jeziku, poslije i pjeva na tom istom jeziku? Tako bi mnogo brže i prirodnije došli do cilja, nego da silimo puk, da poslije moljenja i čitanja hrvatskog teksta, taj isti tekst *pjeva latinski*. Takav postupak nije nipošto pedagoški. Jer pored svega toga držim da nije glavno *forma* tj. latinsko pjevanje teksta s vrlo malim postotkom razumijevanja. Svatko će reći, da to nije pravo liturgijsko sudjelovanje puka, ako se naoko i čini da jeste. Na početku tvrdim, da ni usporedni tekst neće pomoći, da se pjeva s razumijevanjem. U početku pjevač iz puka mora paziti na mnogo stvari: i na pravilno pjevanje melodije, i na red mise, i da na vrijeme zapjeva svoj dio (računam s tri činitelja: pjevač odnosno kantor, zbor i puk). Naš narod poštiva latinski jezik, iako ga ne razumije (to nerazumijevanje me oduvijek boljelo); on zna da je to jedini i službeni jezik Crkve, ali bi mu bilo vrlo teško da i sam na njemu pjeva. Postoji tu i neko psihičko sprečavanje: naš puk zna, da na tom jeziku pjeva uglavnom samo svećenik (možda kad god i orguljaš), a on, puk, treba pjevati na svom jeziku. Liturgijska obnova bi se lakše, pače, dosta lako, provela samo na hrvatskom jeziku, *a pošto je svima nama cilj liturgijsko sudjelovanje puka, to treba tu mijenu dopustiti, ne kao konačnu. nego samo kao početnu i prijelaznu.*

Svakom je poznato, da se gotovo u svim našim crkvama pjevaju skoro isključivo neliturgijske popijevke na hrvatskom jeziku, što je prema crkvenim propisima posve nedopušteno, a svatko zna i to, da uz najbolju volju i uz, da tako kažem, sutrašnji liturgijski kantual, ne možemo od sutra i to pjevanje promijeniti tako te odmah bude strogo liturgijsko. Pa zar nije onda bolje da se, mjesto dosadašnjih neliturgijskih popjevaka, koje su većinom i kao vanliturgijske popijevke loše (kako sam već rekao, većinom njemačkog podrijetla), pjevaju ili 1. naše dobre stare popijevke ili 2. da puk moli liturgijski tekst i istodobno sluša *kako na koru njegovim jezikom pjeva zbor*, ili konačno 3. *da puk pjeva liturgijske dijelove koralno na svom jeziku.*

Ako se kod nas danas trpi neliturgijsko pjevanje, zar ne bi još veću trpeljivost zasluživalo liturgijsko pjevanje na našem jeziku, kad bi se sigurno znalo, da je to samo prijelazni razvojni stupanj, siguran put, koji vodi konačnom cilju: liturgijsko-koralnom pjevanju na latinskom jeziku.

Slovinci idu, pače, i obratnim putem. Mnoge liturgijske pjesme, koje su dosad bile pjevane latinski, izdaju se slovenski. Eto u prilogu *Cerkvenog Glasbenika 5* antifona dr-a Kimovca, *Ecce sacerdos A. Mava*, zatim *Tebe Boga hvalimo* dr-a Kimovca, *V zakramentu vse sladkosti (Tantum ergo)* dvije zbirke Premrla i Kimovca. Sve to s ciljem da se liturgija što više približi puku.

S druge strane imamo i mi, a i Slovenci, priličan broj staroslavenskih misa. Neke su od njih i po značaju i po velikom izvođačkom aparatu (soli, zbor, orkestar) upravo određene za svečane prilike. Pa zar da takve mise izvodimo na tihim misama?

(Nastavlja se)